

EESTI TEADUSTE AKADEEMIA

presidendi Richard Villemsi
kõne inauguratsioonil

28. jaanuaril 2005. a

AKADEEMIA MISSIOON

Teaduse ja teadlase koht määratakse ühiskonnas algab Põhiseadusest. Avalik-õigusliku isiku kohustused ja õigused on loetletud seadustes, vahetult Akadeemiasse puutuv määratud Akadeemia seaduse ja teiste õigusaktidega. Täna, 67 aastat tagasi, allkirjastati esimene õigusakt Eesti Teaduste Akadeemia kohta. Kuid on hästi teada, et ühiskond tervikuna toimib vähemasti samavõrra läbi väärtushinnangute ja tavade. On ju ka meid ühendava kogu nimetus – sõna *Akadeemia* vaimuelu mõistena – pärit euroopaliku kõrgkultuuri lätetelt, pea kahekümne nelja sajandi kaugusest minevikust.

Elusolendeid ühendab sünd, individuaalne eksistents, selle lõpp. Põlvkondade järjepidevus, liikide teke, muutumine, hääbumine. Tung teadmiste poole, soov ja oskus uurida loodust ja ühiskonda, minevikku, tänapäeva, prognoosida tulevikku, soov ja võime anda saadud teadmisi põlvest põlve edasi kui kogemust, läbi kümnete, sadade ja tuhandete aastate – ilma selleta poleks mõtlevalt inimest, ei eksisteeriks isegi primitiivseimat ühiskonda. See on midagi palju enam kui küsimus majanduse konkurentsivõimest. Paraku kuulub siia ka teadmine, et globaalne liigirikkuse kao kiirus tänapäeval ületab tuhandekordselt viimase 400 miljoni aasta keskmise.

Õeldu ei ole triviaalsus, vaid fundamentaalne lähtekoht selleks, et pidada Akadeemia missiooniks seista järjepidevalt ja, esmajoonel, konstruktiivselt hea teaduse arengu eest, andes neile kahele sõnale – teaduse areng – kõige laiema tõlgenduse.

TÄNASE PÄEVA VÄLJAKUTSE

Eesti teaduse tänasele päevale on esmaoluliseks tema suutlikkus olla atraktiivne järgnevale põlvkonnale. Kõige avaramas mõttes – olla ligiõmbavaks uuriva ja loova vaimuga inimestele, rakendatuna ühiskonna toimimisse selle kõikvõimalikes valdkondades. Ja üldistatult – Eesti tee teadmiste- ja oskustepõhisele ühiskonnale saab olla tagatud vaid selle tingimuse täitmisel. Eksisteerimine globaalselt avatud ühiskonnas on alati väljakutseks indiviidile tema valikutes, kuid üha enam ka riikidele ja regioonidele tervikuna, esmajoonel nende poliitilisele juhtkonnale. Üliõpilase valiku saab määrama üha enam küsimus hariduse kvaliteedist, teadlase valiku määrab esmajoonel võimalus end teaduslikult realiseerida. Paljutahulised, nagu vastavad eeldused ka poleks, on Eesti jaoks juba ammu esiplaanile tõusnud üks tahkudest – adekvaatse infrastruktuuri olemasolu tagamine teadusele ja arendustegevusele, ülikooliharidusele ning haridusele üldiselt. Sellest ei saa üle ega mööda, sellest ei tohi vaadata ei üle ega mööda ei valitsus ega Riigikogu. Sest sõna “teadus” on siinkohal vabalt vahetatav mõistega “Eesti tulevik”.

Teadus teenib ühiskonna kõige üldisemaid ja kaugeleulatuvamaid huvisid. Aastakümne eest lisandus siia termin “innovatsioon”, mõistetuna alul esmajoonel teaduslik-tehnoloogiline innovatsioonina ja avardades nüüdseks oma tähenduses oluliselt. Akadeemia meelest tundub Eesti sellekohastes dispuutides juba mõnda aega eksitava, aegaraiskava ja sageli koomilisrumalana see pidev fundamentaal- ja rakendusuuringute vastandamine, mida me nüüd ja taas kogeme. Sageli ja pigem just nende suust või sulest, kes kummastki midagi mainimisväärset ei paista teadvat ja, paraku, ei näi ka soovivat teada. Retoorika eesmärgil “tagagem teadlased atradeks” on Eesti riigi tulevikku silmas pidades samavõrd asjatundmatu ja kahjulik kui uskumus, et filosoofiadoktori kraadi saamine ja poole tosina kirjatöö avaldamine, mida keegi peale autori lugema pole vaevunud ega ka vaevu, annab õiguse nõuda, et Eesti riik peab tagama selle kraadi omanikele järgmisteks aastakümneteks leiva ja leivakõrvase. Mõlemast kumab läbi usk, et igiliikur on siiski võimalik. Just see teist järku – see, mis käib ringi ja toodab pealekauba veel energiat.

AKADEEMIA EUROOPA TEADUSRUUMIS

Eesti kuulub Euroopa Liitu: see uus, fundamentaalse tähendusega tõsiasi on meie teadusele ja arendustegevusele samavõrra oluline kui Eestile tervikuna.

Liikmesmaa Akadeemiana on meie ülesandeks mitte ainult jälgida sellekohaseid debatte, vaid vahetult osaleda EL teadus- ja arendustegevuse poliitika vormimisel. Seda poliitikat kujundatakse, nagu me just praegu, seitsmenda raamprogrammi koostamisel veenduda võime, olulisel määral läbi kogude, mille üldnimetajaks on “valitsusvälised organisatsioonid”. Euroopa Komisjon on kogu oma paljukirjutud bürokraatiale vaatamata jõudnud töökorralduseni, kus suurte teaduspoliitiliste otsuste vormistamine nõuab küll Parlamendi, Komisjoni ja Nõukogu konsensust, kuid nende ettevalmistamisse Komisjoni poolt on laiuti ja sügavuti lülitatud “kasusaajad” – nende hulgas kaugelt mitte tagaplaanil ka akadeemiline üldsus oma kõige mitmekesisemate esindajate kaudu. Dialoogi on haaratud kogunisti teadlased “üksikisiku õiguses”. Seega peab Akadeemia oma oluliseks ülesandeks Euroopa Liidu innovatsioonipoliitika põhiseisukohtade tutvustamist Eestis. Nendeks on lõpuni tunnetatud veendumus, et Euroopal pole alternatiivi teadmispõhilisele ühiskonnale ning et tehnoloogiline innovatsioon toimub läbi kõrgetasemelise ja uudse uurimistöö. Veelgi enam – tehnoloogilise edu võimalike varjukülgede avastamine ja analüüs on omakorda ja esmajoonel uurimistöö.

Ühtne Euroopa Teadusruum kui konkreetne teadus- ja, enamgi veel, arendustegevuse poliitika, mille poole liigub Euroopa Liit (seega ka me ise), kustutab üha kiireneva tempoga piire rahvusriikide teadus- ja arendustöö vahel – nišid keskpärasusele kaovad. Põhjus peaks olema selge ka meile, eriti just meile: see on Euroopa Liidu vastus globaalsele väljakutsele. See on muidugi küsimus majanduse konkurentsivõimest, kuid hoopis olulisem on siit koheselt järgnev küsimus Euroopa vaimse ja ainelise kultuuri jätkusuutlikkusest.

Euroopa Teadusruum on protsess ja mitte administratiivne otsus: eile polnud, täna on. See algab paljuski regioonidest – Akadeemia tahab anda oma konstruktiivse panuse Eesti ja Põhjamaade teadusruumi ühtsuseks vajalike sammude astumiseks. Eesti jaoks on oluline leida need Eesti teaduse ja arendustegevuse programmid, mida me soovime liikmesmaadele avada. Ja mitte ainult neile – EL teaduspoliitika on tõusvas joones aktiivne oma suhetes ülejäänud maailma teadusega.

EESTI TULEVIKU KAVANDAMINE – AKADEEMIA KOHT

On loomulik, et Akadeemia osaleb Eestile oluliste arenguplaanide väljatöötamisel. Eesti on asunud koostama järgmist Riiklikku Arengukava – olulist, suure konkreetsusastmega dokumenti. Sellega kongruentseks peab kujunema teine dokument, mida me, traditsioonist lähtudes, kutsume “Teadmispõhine Eesti 2”. Oleks soovitatav, et just Riigikogu algataks analüüsi selle kohta, millises ulatuses on leidnud täitmist eesmärgid, mis ta sõnastas TPE 1 tekstis. Akadeemia on valmis niisuguses analüüsis osalema, Riigikogu soovil sõltumatu poolena seda ka korraldama. Lissaboni protsessi analüüs, milles suveräänsel esikohale on paigutatud Euroopa Liidu, esmajoonel ja rõhutatult liikmesmaade valitsuste suutlikkus mõista teadus- ja arendustegevuse keskset kohta Euroopa tuleviku kindlustamisel, on lähtekohaks ka meie Akadeemiale.

AKADEEMIA JA EESTI INNOVATSIOONIPOLIITIKA

Akadeemia, jälgides suure tähelepanuga Eesti innovatsioonipoliitika kujunemist ja osaledes selles aktiivselt oma liikmeskonna kaudu, leiab, et seoses sektori kiire kasvu ja probleemistiku tähtsusega Eesti tulevikule, on kätte jõudnud möödapääsmatu vajadus selle põhjalikuks reformimiseks. Ja vahest pole probleemi raskuskese täna koguni mitte ainult ja sedavõrd innovatsioonipoliitika kujundamises, vaid pigem selle rakendamises. Siinkohal ei ole ruumi minna detailidesse, isegi mitte loetleda neid jämedais joontes. Piisab vahest mainimisest, et kogu seda rakenduslülil eraõiguslikul juriidilisel alusel vedav struktuur veab veel poolt tosinat tegevusala, turism kaasaarvatult. Innovatsioon on juba ammuilma muutunud sedavõrd keskse tähendusega mõisteks riikide sotsiaalmajandusliku arengu plaanimisel, et sellekohaseid poliitilisi otsuseid rakendav lülil peab omama väga selget organisatsioonilist identiteeti. Siit tuleks alustada esmajoonel ja eesmärgiks, nagu see on teaduspoliitikat rakendavas lülis, peab saama sisulise kompetentsi primaarsus. Peab kinnistuma arusaam, et suurt asjatundlikkust on vaja ka kompetentsi “ostmiseks”. Siin saab Akadeemia kindlasti oma abi pakkuda.

Akadeemia tervitab meetme avamist, mis on suunatud teadlikkuse tõstmisele innovatsiooni olemusest ja vajalikkusest ja loodab, et erinevatele sihtgruppidele kavandatavad tegevused kannavad loodetud vilja.

Puudutatvalt Eesti innovatsioonipoliitika suundumuste kujundamist, peab Akadeemia eriti tähtsaks, et see oleks olulises kooskõlas Euroopa Liidu sellekohaste, sealjuures esmajoones raamprogrammis väljendatud prioriteetidega. Selle eiramine oleks jäme strateegiline eksitus. Kui midagi toimub (pro: jääb toimumata) ebakompetentsusest, siis on meil saanud moeks kasutada eufemismi “administratiivse suutlikkuse nappus”. Kuid see on kaugelt liiga leebe väljend, liigpruukimine on ta vaat ehk juba võrdsustanud väljendiga “vabandage palun, kogemata”.

AKADEEMIA JA EESTI

Akadeemia ja ühiskonna vahekorra mõistmise võtmeks on arusaam, et Akadeemia on ise osaks Eesti ühiskonnast. On loomulik, et Akadeemial on konkreetne koht nende probleemide analüüsil, mis on olulised Eestile tervikuna. Ja me ootame siiralt, et meie tähelepanu juhitakse probleemidele, mida me vahest kahe silma vahele oleme jätnud, kuid kus Akadeemia saaks abistada.

Me oleme tegelenud, tegeleme ja saame tegelema energeetikaga seotud probleemistikuga. Me oleme tegelenud, kuid võib-olla suudaksime tegeleda enam kogu selle keeruka kompleksiga, mis haarab nii keskkonna kui ka rahva tervise. Akadeemia ei saa jätta oma huviorbiidist välja ei infoühiskonda puutuvat temaatikat ega ammugi siis olulisi ohupunkte, eriti neid, mille identifitseerimine on oma olemuselt kvantitatiivne uurimus, mis viib kvalitatiivsete järeldusteni. Me ei saa, nagu mõned poliitikud seda arvavad endale lubada võivat, ignoreerida AIDSiiga seotud. Meie minimaalseks kohuseks on avastada ja teadvustada ohupunkte, nendega seotud riske – näidata näpuga. Meie eesmärgiks oleks aga vastavasisulise uurimistöö initsieerimine seal, kus see on vajalik selleks, et otsustusprotsess tervikuna baseeruks üha enam faktide analüüsil. Veelgi enam, meie kohus on aidata kaasa sellele, et pakutaks lahendusi – sealjuures just realistlikke.

AKADEEMIA JA EESTI TEADUSKORRALDUS

Eesti teaduskorralduse organisatsiooniline alus, mille loomisse peale taasiseseisvumist on andnud omapoolse, vahest koguni olulise panuse ka Akadeemia liikmed, on oma põhijoontes adekvaatne ja võiks olla eeskujuks nii mitmeleegi riigile lähemalt ja kaugemalt. Kuid paistab, et kusagil mitteammuses minevikus oleme jäänud samale paigale tammuma. Vahest olulisim, mida siinkohal märkida, on maadvõtnud primitiivne *peer review* kirjatööde kokkulugemine. See aste oli vajalik ja progressiivne kümne aasta eest – siis kui tuli ületada eelnev, “saavutatust lähtuv” finantseerimise paradigma. Täna ei napi meil ei võimalusi ega teadmisi “teha paremini”.

On vaja aktsepteerida, et teaduse ja teaduse vahel on vahe, et on teadusi, kus monograafiline uurimus või edukalt realiseeritud intellektuaalne omand on palju väärtuslikum kui tosinate viisi *peer review* trükiseid nulli-lähedast järku ajakirjades. Ja samas on vaja saavutada, et neis suundades, kus teadus on vahetuks osaks maailmateadusest – ja nendeks on loodus- ja tehnikateadused – on väärtushinnangute oluliseks komponendiks see, kus on teadustööd avaldatud ja kas neid ka keegi lugenud on nii, et on pidanud tarvilikuks (möödapääsmatuks) seda oma teadustöös ära märkida. Ehk siis kas loodud intellektuaalne omand on jäänud pelgalt omandiks, või on keegi selle üles korjanud ja tarvitusele võtnud. Teisisõnu – Eesti teadus on jõudnud tasemele, kus kvaliteedile orienteeritud näitajad peavad väärtushinnanguis (siin – väärtustamise hinnanguis) omama märksa selgemat kaalu.

Rõhutades sisulise edasiminekü vajadust, on Akadeemia meelest sobiv aeg kaaluda ka mõningaid organisatsioonilisi samme. Nende hulgas:

a) Akadeemia alustab konsultatsioone eesmärgiga tuua Eesti Teadusfond Akadeemia juriidilise “katuse alla” – st muuta eraõiguslik sihtasutus osaks avalik-õiguslikust Akadeemiast. See samm eeldab suurt eeltööd, laialdasi, paljutasandilisi konsultatsioone ja muidugi olulisi muudatusi Akadeemia seaduses. Muudatused õigusaktides peavad tagama nii teadlaskonna kui seadusandja puhul kindlustunde selles, et kavandatav on kasuks teaduse arengule. Eriti just teadlaskonnale tuleb veenvalt kinnitada – ja seda saab teha esmajoones just seadusandlike sammude tekst –, et ETF liitmine Akadeemia “katuse alla” ei tähenda seda, et “üldkogu hakkab grante jagama”.

Siin on ennatlik pakkuda kindlaid tähtaegasid, kuid eesmärgiks on jõuda poole aastaga niikaugemale, et veenduda, kas see kava leiab piisavat toetust. Vajalike eeltingimuste olemasolul on realistlik jõuda ettevalmistustega (sh seadusandlike muudatuste kavades) lõpule 2005. a jooksul.

b) Akadeemia alustab konsultatsioone Vabariigi Valitsusega (esmajoones Haridus- ja Teadusministeeriumiga) selles, et tuua Akadeemia katuse alla SA Archimedese see osa, mille funktsiooniks on Euroopa Liidu teadus- ja arendustegevuse programmide toetamine Eestis. Samuti oleks Akadeemial ettepanek tuua meie katuse alla seaduses ettenähtud teaduse evalveerimise süsteem.

Akadeemia eesmärgiks oleks siinkohal mitte “võtta üle” SA Archimedese raamprogramme teenindav funktsioon, vaid luua struktuur, mis olulises ulatuses kataks Eesti teaduse ja arendustegevuse interaktsiooni Euroopa Liidu struktuuridega ulatuses ja eriti “sügavuses”, mis ei ole vahetult VV kohuseks. Praegune, teadlaskonnas juba usaldust pälvinud SA Archimedese alamosa moodustaks sellest ühe poole. Kuid on vaja ka teist poolt – kutsuksime seda siinkohal proaktiivseks analüütilis-sünteesivaks mõõtmeks. Seda vajab valitsus, seda vajab teadlaskond, seda vajab innovatsioonile orienteeruv ettevõtlus.

On ilmne, et Euroopa Teadusnõukogu tekkega täieneb EL Raamprogramm olemuslikult ning lisandub otseselt Akadeemia põhitegevusest tulenevaga. Teisalt – Raamprogrammi lisandub veel üks tahk – julgeolekualased uuringud. Samuti vaba konkurentsi tingimustes üle kõigi liikmesmaade. Akadeemia ei tea, et Eestis oleks keegi EL Raamprogrammi kontseptuaalse laienemise selle aspektiga tegelenud.

Akadeemia soovib olla proaktiivne sekkuja neis teadusele olulistes küsimustes, mis on “nii olulised”, et ei paista siinmail olevat kellegi asjaks, sealhulgas paraku just administratsiooni tasemel. Esimese näitena toome siin GEANT'i – keskne mõiste Euroopa Liidus, meil entusiastide hobi. Ometi on ilma niisuguse infrastruktuurse ressursita Eestile suletud mitmed olulised suundumused teaduse ja tehnoloogia arengus juba täna ning üha rohkem, mida enam aeg edasi läheb.

Juba mõnda aastat ei ole Akadeemia Akadeemilise Raamatukogu “katuseks”. Seda enam saab Akadeemia rõhutama vajadust luua üle-eestiline teaduse ja tehnikaalase perioodika (ja mitte ainult) elektroonset kättesaadavust garanteeriv üldine süsteem. Elemendid sellest juba töötavad, kuid paistab, et veel palju on kaetud ajutiste, olemuselt hektiliste lahendustega – täna on, homme kadunud, siis taas tekkinud jne.

“Akadeemia ja kirjastustegevus” on oluline sõnade ühend juba üksiti põhjusel, et meile riigieelarvega antud raha mahust moodustab see märkimisväärselt suure osa. Mida me tahame selle raha eest saavutada? Kuidas suunatuna teenib see kõige suurema kasuteguriga põhilist – teaduse edendamist Eestis? Milline on tagasiside selle raha eest trükitu ja teaduse arengu vahel? Milline viis on tänapäeval parim selleks, et Eestis tehtu ja Eesti kohta tehtu leviks kõige efektiivsemalt maailmas ja Eestis eneses? Oleks kõige pikemaajalise järelmõjuga? Millist kohta omab selles “originaalartikkel”, millist näiteks Eesti loodust kirjeldav monograafia, millist üldkasutatav ülikooliõpik, mis viib nii teadmised kui neid kirjeldava terminoloogia kõige laiemale lugejaskonnani? Mida arvata *on-line only, digital-only* revolutsioonist? Õigemini – kuidas sellega kaasa minna? Need ja analoogsed küsimused on väärt, et Akadeemia nendega tegeleks, sealjuures tihedas mõttevahetuses ülikoolidega.

AKADEEMIA JA ÜLIKOOLID

Riikliku iseseisvumise taastamine ja sellele järgnenud organisatsioonilised ümberkorraldused on kardinaalselt muutnud Akadeemia ja ülikoolide suhteid. Akadeemia kui teadusorganisatsioon ei ole konkurendiks teadusasutustele kõhnukese teadusraha jaotamisel. Ja et meie ridadesse on koondunud valdavalt just ülikoolides töötavad ja seal töötanud teadlased, siis võib Akadeemiat õigustatult vaadata kui väljavõtet ülikooliteaduse küpse põlvkonna tippesindusest. See tippesindus on omakorda alanud oma teadlasteed vanemlaborandi, assistendi, lektori või muusuguse nimega pulgalt akadeemilise ametiredeli alumises otsas. Akadeemia “ei muretse” suhete üle ülikoolidega ka põhjusel, et meie kõige sügavamad eesmärgid kattuvad – seista hea Eesti teaduse tuleviku eest. Akadeemia on teinud, teeb ja saab tegema oma parima, et teadvustada ja tähtsustada teaduspõhist õpet.

Samas on Akadeemial kui organisatsioonil kindlasti kasutamata võimalusi suhete tihendamiseks ülikoolielu igapäevase tegelikkusega. Täpselt sama kehtib ka teiste teadusautuste

kohta. Mitmed akadeemikud Akadeemia eri osakondadest ongi juba väljendanud mõtet, et Akadeemia osakonnad võiks "organiseeritult ja kohtadel" tutvuda oma erialadele vastava õppe-teadustööga Eesti ülikoolides, selle baasi, perspektiivide ja probleemidega. See oleks kaugel meid kõiki vahepeal tüütama hakanud "evalveerimisest" ja kindlasti aitaks Akadeemial tervikuna paremini tunnetada seda tegelikkust, milles kasvab uus teadlaspõlvkond.

Prisma, läbi mille vaatab Eesti teadusele, teadusõppele ja nende korraldusele Akadeemia, ei ole identne ülikoolide, iga konkreetse ülikooli poolt kasutatavaga. Vaatenurkade paljusust vaadeldava probleemistiku olemusliku kattumuse foonil saab, me oleme veendunud, vaid rikastama võimalusi edendada koos Eesti teadust ja arendustegevust, soodustada innovatsiooni.

AKADEEMIA JA AKADEEMIKUD I

Maailma Akadeemiate olemusse kuulub, olgu nad siis loodud "*Royal Charter*'ite" läbi, presidentide dekreetide, parlamentide otsustega või mõnel muul teel, alati ka midagi niisugust, mida võiks kutsuda kokkuleppeliselt "klubiliseks tegevuseks". Selle mõte on ometigi sügavam kui siin pakutud väljend vahest näidata suudab. Meie Akadeemiat silmas pidades on vaja mõelda tingimustele, milles Akadeemia kui akadeemikute ühendus igapäevaselt tegutseb. Ei saa pidada normaalseks olukorda, kus meie peakorteris pole siia saabuval akadeemia liikmel õigupärast isegi kohta, kuhu mugavalt maha istuda, vestelda kolleegide, külalistega. Visalt kuid järjekindlalt edenev põhjalik remont sajandeid vanas Akadeemia majas Kohtu 6 saab avama selleks vähemasti mingid võimalused juba sel aastal. Pidades seda mitte laias mõttes "Akadeemia ülesandeks", vaid vahetult Akadeemia juhatuse kohuseks, on plaanis alljärgnevad sammud:

a) Teaduste Akadeemia maja Kohtu 6: 2. korruse remondi järgselt seatakse TA majas sisse avar, mugavalt sisustatud ruum (ruumid?), kuhu tellitakse valik keskseid üldise sisuga teadusajakirju, k.a populaarteaduslikke, kus saab töötama WiFi ja ka mõni üldkasutatav arvuti, kuhu akadeemik saab soovi korral kaasa võtta külalisi, et nendega vestelda;

b) perspektiiv Tartus: lähiajal valmib TÜ Tehnoloogia Instituudi maja. Seal saab olema, kohe esimesel korrusel, kolm tööruumi Akadeemiale, samuti võimalus kasutada pisemat ja suuremat nõupidamiste ruumi. On põhjust loota, et see rakendub 2005. a esimese poolaasta lõpuks.

AKADEEMIA JA AKADEEMIKUD II

Olles akadeemikute kogu, nagu me oleme oma praegusel kujul, on meie koht ühiskonnas ja olulisus ühiskonnale määratud paljuski meie liikmeskonna, akadeemikute positsiooniga selles ühiskonnas. Mitte "hõivatud ametikohtade" mõttes, vaid mõõdetuna meie summaarse kontributsiooni kaudu. Akadeemia tervikuna peab aga olema enam kui nii leitav lihtne summa. Summast omakorda moodustab suurima osa teadus ise, esmajoones teadus. Siit tulenevalt on Akadeemia kui organisatsiooni kohuseks kanda hoolt oma liikmeskonna võimaluste eest arendada loovalt teadust, realiseerida oma teaduslikke ideesid, kasvatada uurijate järgmist põlvkonda. Akadeemia on teadusorganisatsioon, mitte teadusasutus. Parim võimalus tagada akadeemikutele edukaks teadustööks vajalikke tingimusi on ometigi lihtne – seista kõrvalekaldumatult uurimistöö uudsuse ja kõrge taseme eest, anda meist sõltuv selleks, et teaduse rahastamise protseduuridesse oleks see primaarne printsiip suurte tähtedega sisse kirjutatud.

EESTI VAIMUELU JA AKADEEMIA(D)

Arusaadavalt on Eesti vaimuelu palju ulatuslikum sellest tema killust, mis on koondunud Akadeemia katuse alla. Akadeemia on vaid üks selle organiseerumise vormidest ühele osale selle vaimu kandjaist. Me teame, et maailmas, eriti just Euroopas, kannavad akadeemia nime ka ühendused, mis koondavad "kauneid kunste", nende silmapaistvaid viljelejaid. Väikeriigis võiks need kaks asja olla ka ühendatud, kuid, nagu kolleegid hästi teavad, on see tee meie Akadeemia ees avatud vaid üsna napilt, ütleks et teoreetiliselt. Praktiliselt see toimima ei hakka, sest ka parima eelsoodumuse puhul ei saavutaks vastav osa Akadeemias mahtu, mis oleks eesmärgi mõttes adekvaatne. Samas vaadake siin vaid paari näidet. Juba on ilmunud 50 köidet Eesti Mõttelugu – Eesti vaimuelu dokumente minevikust kuni tänapäevani välja. Juba aastaid, raskuste kiuste, ilmub "vaimuvalguse" laotamiseks unikaalne ajakiri "Akadeemia". Ja mitte ainult, lisada saaks palju-palju muud. Müts maha. Ja ehkki toodud näited ei ole ilmingimata vahetus seoses "Kaunite Kunstide ja Kirjade Akadeemia" kui võimaliku organisatsioonilise alusega, on ta piisav selleks, et

illustreerida selle lõigu esimest lauset. Ma ei tea, kui palju saab Akadeemia siin otseses mõttes “ära teha”, kuid minimaalselt ja algatuseks saame me anda oma selge toetuse niisuguse “sõsarakadeemia” tekkimise mõttele.

KOKKUVÕTTEKS

Akadeemia ei pretendeeri *arbiter elegantiarum*i positsioonile 21. sajandi Eesti ühiskonnas – ei üldises plaanis ega ka teadusega seondult. Pealegi – palja pretendeerimisega niisugust kohtumõistja positsiooni demokraatlikus ühiskonnas ka ei saavuta.

Akadeemia koosneb teadlastest ja sellisena teab vägagi hästi, et tegelik teadus- ja arendustegevus toimub ülikoolides ja teistes uurimisasutustes – esmajoones ja valdavalt Akadeemia liikmeskonnast märksa noorema põlvkonna poolt. Või vähemasti ideaalis nii. Just selle ideaali nimel tahab tegutseda Akadeemia, koostöös ja dialoogis ühiskonna, tema valitud esinduskogude ja administratsiooniga, ülikoolide ja teiste teadusasutustega, meie õpetatud seltsidega.

Kuid Akadeemia pretendeerib siiski paljule – õigusele muutuda, areneda. Ülalesitatud “teesid” on osa tervikust, mille tegelik tagamaa on kitsalt Akadeemiaga seonduvast laiem. Laiem ka pelgalt Eestiga seonduvast. Palju laiem.